

Raportti

Marttisjärvi Kuntoon -hanke

23.10.2021/ täydennetty 12.2.2022

Matti Pulkka

Yleistä

Marttisjärvi kuntoon hanke on perustettu 2019 **tarkoituksena toteuttaa valuma-alueen vesien kunnostukseen liittyviä toimenpiteitä ja hakea niille tarvittavat luvat** sekä

- jakaa tietoa, järjestää talkoita ja suorittaa muita vastaavia toimenpiteitä, jotka edistävät vesien tilan ylläpitoa ja parantamista
- tuo esiin näkemyksensä vesistöihin vaikuttaviin toimenpiteisiin ja edistää vesistön virkistyskäyttöä ja monimuotoisuutta
- seuraa järven valuma-alueen vesien tilaa kirjattujen havaintojen ja ”reppumenetelmien/ välineiden” avulla
- hankkii, omistaa ja tarvittaessa vuokraa vesistön kunnossapitoon tarvittavia varusteita ja laitteita
- toimii yhteistyössä eri aktiivisten toimijoiden kanssa ja tekee esityksiä muista Kiiminkijoen vesistön käyttöä ja hoitoa koskevista asioista (Kiiminkijoki lohijoeksi)
- hankkii alueiden omistajien ja kalastuskuntien suostumukset hankkeiden toteuttamista varten
- pitää yhteyttä viranomaisiin ja muihin yhdistyksen toimintaan liittyviin sidosryhmiin
- neuvoo ja opastaa käyttäjiä vesikunnostushankkeissa ja vesiympäristön suojelussa

Tilannearvio vuosille 2020 (-10/2021)

Useita vuosia on tehty havaintoja Marttisjärven tilan muuttumisesta. Veden laatu on heikentynyt virallisella seurantavälillä 1976-2020. Järven monimuotoisuus on vähentynyt ja lopulta 2000 -luvulla järvi alkoi vahvasti kasvamaan umpeen. Ranta-asukkaat ja mökkiläiset esittivät yhä useammin huolensa järven tilasta sekä sen vaikutuksesta Kiiminkijoen vesiin. Ihmeteltiin tilan huononemista, vaikka maanviljely oli loppunut kokonaan yli 10 vuotta sitten. Mahdollisia ulkoisia kuormitustekijöitä kartoitetaan OYOn kanssa yhteistyössä (projektisuunnitelma A).

Tärkeimmät toimenpiteet eriteltyinä

Valuma-alueiden kunnostuksen suunnittelu ja toteutus

Tehtävät toimenpiteet alkoivat vuosia sitten **valuma-alueen kartoituksella**. Kerättiin paikallisten asukkaiden ja mökkiläisten näkemyksiä ja kokemuksia eri puolilta järveä. Yksi herätys oli Viinivaaran ja Kälvasvaaran veden mahdollinen ottaminen Oulun käyttöön talousvedeksi. Tiedettiin, että alueen järvet ovat ”riippuvaisia” vaara-alueen pohjavesistä. Useat hankkeen jäsenet olivat aktiivisesti mukana ko hankkeen kenttäkatselmuksissa.

Varsinainen järven vaikutusalueen dokumentointi alkoi 2020, jolloin huomattiin, kuinka tärkeä on tuntee ja tunnistaa valuma-alueiden ja erityisesti laskuojien vesien laatu ja määrä karkeasti. Olemme kävelleet laskuojat läpi ja valo- ja dronekuvanneet ja jaksottaneet purot alhaalta ylös. Tässä yhteydessä katsoimme erilaisia vesistökuunnostajien karttoja kriittisesti ja huomattiin, että molemman päävaaran -Kälvasvaara ja Palovaara- pohjavesien(*1) ja Marttisjärven ”välissä” on suunnattoman paljon suo- ja metsäojituksia. Tällöin

pyysimme audienssia Metsähallituksen suunnittelijoille. Palaverien tuloksena oli, että Metsähallitus tahollaan ”**oman suunnitelmansa mukaan**” oli suunnitellut ennallistaa 3 isoa ojitusalueita, jotka laskivat tehokkaasti vetensä järven laskuosiin tai suoraan järveen. Suunnitelmana oli tukkia ojia siten, että vesi ei niistä pääse valtoimenaan keväällä ja sateiden jälkeen järveen. Samalla kuultiin, että Metsähallitus on jo vuosia *ennallistanut vanhoja suo-ojitusalueita* kauempana järvestä hyvään kuntoon (mm. Kaakkurisuolla ja Olvassuolla). Osa tehtävistä toimenpiteistä jo alettu toteuttamaan ja niiden vaikutuksia seurataan koko ajan, varsinkin kun saamme laajasti kattavaa tietoa veden ja virtauksien laadusta ja määristä Oulun Yliopiston tutkimuksen yhteydessä.

Laskuojien kunnostustilanne tällä hetkellä (9/2021) on, että kaksi isoa ojituskenttää on ennallistettu; Kaakkurisuon länsipää ja Oravakorven pohjoispuoli. Seuraavana tulevat Oravakorven eteläpuoli ja Kalaojan pohjoispuoli sekä myös Iso-Timosen länsipuoli. Suunnitelmat loppujen isojen ojitusalueiden kunnostuksesta on tekeillä ja yhteistyötä tehdään yksityismaiden alueella sekä yhteismetsän (Timosen yhteismetsä, Iso Timojärven länsipuolella/Heinisuo) että Metsäkeskuksen/ MHYn kanssa (Kalaojan eteläpuoli. Pyrimme saamaan nämä suunnitelmat ja pari pienempää kohdetta toteutukseen syksyn aikana. Myös mahdollisia muita kohteita laskuojien valuma-alueella joudumme tarkastelemaan, koska Kanadanmajavien toiminta aiheuttaa metsänomistajille harmeja ja tulonmenetyksiä. Huomioimme myös, mitä Pasko-ojalle voitaisiin tehdä. Suunnitelmana on, että saataisiin joko selkeytysallas tai pintavesivalumakenttä. Usein laskuojien varressa on niin pehmeää maastoa, että sinne pääsee vasta pakkasten tultua kaivinkonetyöhön. Myös käsin tehtäviä virtauksen säätöjä (pintapatoja pohjapatoja, virtausohjaimia) voidaan joutua tekemään. Laskuojien kartoituksen perusteella tehty toimenpidesuunnitelma kehitetty tämän syksyn aikana käytännön toimenpiteiksi. Joka tapauksessa pelkät MHn toimenpiteet eivät heidän omienkaan suunnitelmien mukaan riitä kokonaan parantamaan järven tulevaa laskuositilannetta. Arvio yksityiskohtien suunnitteluun noin 30 tuntia ja toimenpiteet toteutetaan ostopalveluna (asiantuntijana mukana Heikki Tahkola/ ProAgriasta).

Koekalastus

Järvikalastus on yksi Marttisjärven vahvuuksia. Järvellä suoritettiin syksyllä 2020 koekalastus ProAgrian toimesta. Tulokset siitä on tämän raportin liitteenä (liite2). Kalastusta suositellaan tiettyinä vuodenaikoina. **Tilanne tällä hetkellä** (9/21) on, että hankimme ison paunetin vähempiarvoisen kalan poistamiseksi ja pari pientä rantarysää. Samalla kerätään saalistilastoja kalastajilta. Tämä vaatii talkootunteja arviolta ainakin 20-40, joita ylläpitää nimetty henkilö.

Vesikasvien niitto

Kuten johdannossa todettiin, järvi pyrkii kasvamaan umpeen. Järvellä on niitetty vesikasveja satunnaisesti vuosikymmeniä rannanomistajien toimesta mm. RKTln ohjeiden mukaisesti. Suunnitelmallinen ja tehokas niitto aloitettiin 2020, jolloin niittoa suoritettiin n 2 kk ajan kahdella vuokratulla niittolaitteella (suunnitelma ja luvat liitteenä). Niittojäte kerättiin puomeilla ja haravalaitteella rantaan, josta se nostettiin kaivinkoneella traktorin peräkärriyllä läjitysalueelle vietäväksi. Koska on tärkeää, että leikatut kasvit saadaan vedestä tarkasti pois, on päätetty rakentaa ”joka miehen/veneeseen keruulaite”. Laitteesta tulee yksinkertainen ja halpa työväline mökkirantojen niittojätteen poistoon. Prototyypä on valmis 10_2021.

Tilanne kesällä (6/21): Molemmissa vuokratuissa niittokoneissa oli remontteja koko viime kesä. Laitteet ovat iäkkäitä mutta korjaamalla saatu pelaamaan. Omistaja on luvannut korjata ne tulevaa sesonkia ajatellen. Nyt syksyllä on huomattu vesikasvillisuuden niiton vaikutus eli kasvun huomattavaa vähenemistä. Kiiminkijoki Ryn kanssa on sovittu ensi kesälle, että saamme heidän niittokoneensa käyttöön tarvittavaksi ajaksi (n. 1 kk) ja tehostamme mökkien lähivesien leikkuuta ja puhdistusta. Tähän sopiva työkalu on tuo suunnittelemamme keruulaite, joka kiertää mökkiläiseltä toisille.

Tutkimme lisäksi Riistakeskuksen kanssa, minkälaisia mahdollisuuksia on rakentaa järven etelärannan umpeen kasvaneeseen rantavyöhykkeeseen kosteikonomaiset ratkaisut vesilintujen olojen parantamiseksi.

Asiantuntijoiden kanssa tehtiin järvellä tarkastusmatka kiertämällä se veneellä ympäri. Tuloksena oli ehdotuksia vesilintujen olojen parantamiseksi, josta tehdään suunnitelma ensi kesäksi. ([Ohje kosteikkojen rakentamiseksi](#))

Olemme toimittaneet niittoilmoituksen ELYlle 10.6.2021. Siinä pohjana on edellisen kesän toteutuma. Nyt suoritamme niiton tarkemmin sekä ajankohdan että ajosuunnitelman suhteen. Teemme päivityksiä ajoreiteistä samalla kun keräämme tiedot talkoopäivistä. Ryn hallitus tarkastaa niittotyöt pari kertaa leikkuaikana paikan päällä. Kehittelemme parempaa niittojätteen keräyslaitetta mataliin järviin, kuten edellä mainittiin. Tämän kesän niittoon osallistui reilut 10 henkilöä (n 500h), joten se ei jää yhden miehen varaan. Talkoita järjestettiin 3 kpl. Tämä niitto on tällä hetkellä näkyvin toimenpide järven kunnostamiseksi. Sen lisäksi mökkiläisten rantojen kunnostukseen kiinnitämme huomiota ohjeistamalla oikeat toimenpiteet jokaiseen kohteeseen. Ohje, jonka laadimme ensi kesäksi, tulee olemaan ”yleispätevä” matalien rantojen veneväylien tekoon. Myös laskujoen tilaa ja seuraavaa alapuolista järveä (Vähä-Ruohosta) tullaan seuraamaan, jotta varmistumme töidemme tuloksellisuudesta. Talkoitien määrä kesällä 2021 oli n 500 tuntia (jatkossa n vuosibudjetoinnin verran).

Veden laadun mittaukset

Oulun yliopisto on aloittanut 1 -vuotisen tutkimuksen veden laadun mittaamiseen ja kuormitus selvitysten tekemiseksi Viinivaaran ja Kälvasvaaran itäpuolisissa järvissä. (tutkimus selvitys liitteenä). Suoranaisimmat vaikutukset tutkimuksella Marttisjärveen on Iso -Timojärvellä. Alustavissa mittauksissa ollut kriittisempi vesitilanne talvisin ja sieltä ojaa pitkin laskee vesi myös Marttiseen. Veden laadun lisäksi tehdään järvien pohjista analyysit. Ensimmäiset vesinäytteet on otettu järvestä, ojista ja alueen kaivoista. Tutkijoita näytteiden otossa avustivat yhdistyksen aktiivimmat, paikalliset jäsenet. Myös virtausmittaukset ja kuormitus selvitykset kuuluvat laatumittauksiin.

Tilanne tällä hetkellä (9/2021). Näytteet on otettu ja alustavia tietoja niistä saatu. Loppuraportti on tarkoitus julkaista vuoden vaihteen tienoilla. Yhteistyö jatkuu tutkijoiden kanssa. Käymme jatkuvasti vuoropuhelua ja tietojenvaihtoa tutkijoiden kanssa. Olimme mukana näytteiden keruussa. Arvio 30 tuntia, ([loppuraportti/ OYO](#))

Muu hankkeen toiminta Marttisjärven valuma-alueella

Veden pinnan korkeus

Järven veden pinnan korkeudesta (118,0 m) on käyty pitkään keskusteluja, mikä se pitäisi olla. Huhujen mukaan pinta ollut alempana menneinä vuosikymmeninä (117,8 m). Koska sitä ei voida todistaa pitävästi, päätimme ryhtyä seuraamaan veden pinnan tasoa kiinteistä merkeistä. Yhteenveto asiasta julkaistaan vuosittain kotisivuilla. Seuranta jatketaan seuraavat kaksi vuotta. OYOn tutkimuksessa seurataan myös veden virtaamia, jolloin siitä saadaan lisätietoja järven käyttäytymisestä eri olosuhteissa. Keskustelemme hankkeen 3. vuonna mahdollisista toimenpiteistä AVI/ELYn kanssa.

Vieraslajit

Olemme kiinnittäneet huomiota pienpetojen pyyntiin (minkki, supi, kanadanmajava), koska vesilintukannat ovat järvellä taantuneet. Kannustamme asukkaita omilla rannoillaan hävittämään vieraslajit luonnosta, koska ne vievät tilan perinteisiltä lajeilta.

Kosteikot

Lisäksi tarkoitus on tämän vuoden aikana tehdä suunnitelmat vesilintukosteikkojen rakentamiseen. Tässä asiassa käytämme Riistakeskuksen tai Metsästäjäliiton asiantuntijoita apuna. Suunnittelu tapahtuu em. organisaatioiden ohjeistusten pohjalta. Yleisluonnos kosteikkojen pilottikohteista on tehty.

Verkostot ja yhteistyö

ProAgria, Kalatalouskeskus, Vyyhti-verkosto sekä näiden järjestämät kurssit ja seminaarit antavat sisältöä ja luovat osaamista myös tähän hankkeeseen. Jatkamme yhteydenpitoa tärkeisiin sidosryhmiin (Metsähallitus, Kiiminkijoki ry ja kalastuskunnat sekä Oulun Yliopisto) ja yritämme saada viestinnällä ja tekoja tekemällä yhteistyötahoja vakuuttuneeksi tavoitteidemme saavuttamisessa. Yksittäiset maanomistajat saattavat lähteä hankkeeseen tehokkaammin mukaan Metsäkeskuksen tai paikallisten Metsänhoitoyhdistysten avulla. Näitä yhteydenottoja ja suunnitelmien esittämisiä joudumme tehostamaan tästä eteenpäin. (liite 4)

Tiedonkulku

Tiedonkulkua ja viestintää on tehostettava jatkossa. Kotisivut ovat hyvät, mutta ne tulee saattaa tehokkaammiksi ja ajankohtaisemmiksi. Nopeana viestintäkanavana käytämme Whatsapp -sovellusta, joka toimii hyvin päivittäisessä kanssakäymisessä.

Järjestimme yhdessä ProAgrian ja rinnakkaishankkeiden kanssa kesän alussa Marttisjärven Vesienhoitopäivät, missä keskustellaan toiminnan tuloksista ja muista ajankohtaisista asioista. Olemme tehneet 3 lehtijuttua järven kunnostuksesta paikallislehtiin ja eri Teams -palavereissa ja koulutuksissa esitelleet hankettamme vuoden aikana. Myös Utajärven kunnan ja Utajärven Yrityspuiston kanssa teemme hanketta näkyväksi. Lisäksi Kiiminkijoki ryn kanssa yhteistyössä markkinoimme koko jokea laajemmin.

Yritysten kannatustuet

Järven kunnostushanketta tukemaan on tarkoitus kesän aikana kerätä kannattaja- ja tukiyrityksiä. Olemme laatineet mainoslehtisen, joka auttaa sponsorien hankinnassa. Siinä tuodaan esille yhdistyksen tavoitteet ja se, miten yritys ”hyötyy”, kun yhdistys pääsee kunnostustoimissaan tavoitteisiinsa. Siinä myös kuvataan, että kunta on hyötyjien joukossa tukemalla Kiiminkijoen parannushankkeita (vapaan joen imago, mahdollinen tulevaisuuden lohijoki). Näissä ei ole päästy vuoden aikana eteenpäin, paitsi mainoslehtinen on julkaistu ja sen kehittämistä jatketaan. Lehtijuttuja paikallisiin lehtiin hankkeesta tehtiin 3 kpl.

Veneväylien pilotointi

Ranta-asukkaiden on varsinkin kuivina kesinä vaikea päästä veneillään oman rantaan johtuen ruohottuneista ja umpeenkasvaneista rannoista. Me tässä hankkeessa teemme malleja erilaisten rantojen ”raivaamisista” yhdessä naapurien kanssa tai erikseen. Se on aivan oleellinen asia, kun halutaan lisätä kiinteistöjen virkistyskäyttöä. Samoin saavutettavuutta maalta vesille parannetaan veneenlaskupaikkoja tekemällä. Neuvoja ja ohjeita on annettu mökkiasukkaille.

Dokumentointi

Hankkeen aikana on tehty kymmeniä kirjallisia suunnitelmia ja selostuksia sekä otettu satoja kuvia. Tarkoitus on tämän vuoden aikana laittaa sekä varsinaiset dokumentit että valo- ja video- sekä dronekuvat talteen pilvipalveluun (pois yksityisiltä koneilta). Sihteeri hoitaa tehtävää jatkossa Tarkoitus myös on, että vesistökuuntajan karttapalveluun siirretään hankkeesta tärkeimmät asiat ja tiedot. Kotisivujen kehitystä tehostetaan niin, että sähköpostin käyttö on välttämätöntä yhä harvemmin. Sieltä löytyy myös palauteosio ja ajankohtaista -osio, jotta viestintä pelaisi myös asiakkaalta päin.

Liite 1.

<https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fb95bb0a905748ef89cdfbcc1dcc323a>

Liite 2:

Koekalastus Marttisjärvi

https://drive.google.com/file/d/1rLyNh5_xlh39kZubLWeRfwrvbG74SzXE/view?usp=sharing

Marttisjärven pohjavedet:

<https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fb95bb0a905748ef89cdfbcc1dcc323a>

Marttisjärveen laskevien ojien analysointi ja toimenpiteet (*1):jussin kuva

Marttisjärven uomaverkosto:

<https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fb95bb0a905748ef89cdfbcc1dcc323a>

Marttisjärvi Kuntoon ry kotisivut:

<https://marttisjarvikuntoon.yhdistysavain.fi/>

Virtaamat laskuojissa:

<https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fb95bb0a905748ef89cdfbcc1dcc323a>

Liite 4/ yhteistyötahot:

- **Metsähallitus**
- **ProAgria Oulu**
- Kalatalouskeskus PP
- Utajärven kunta
- Kiiminkijoki ry
- Juorkunan kalastuskunta
- Metsäkeskus
- Utajärven Metsänhoitoyhdistys
- Metsästysseura Leväperän Erä
- Oulun Yliopisto
- Timosen Yhteismetsä

Tarkennettu kustannusarvio 2022-2023 (tehty 27.11.2020 toisen ja kolmannen toimintavuoden hakemusta varten ja toimitettu ELYn hakemuksen yhteydessä) ja täydennetty vuoden 2022 puolella:

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

Kuormitus- ja vesistöselvitys/ Oulun Yliopisto (linkki sivulla):

<https://marttisjarvikuntoon.yhdistysavain.fi/vesitutkimukset/>

Leväojan kartoitus (linkki sivulla):

<https://marttisjarvikuntoon.yhdistysavain.fi/vesienhoito/>

Kuvia Marttisjärvestä

Marttisjärvi 2017

Niittoa kesällä 2020

Koekalastus kesällä 2020

Vesilinnuille